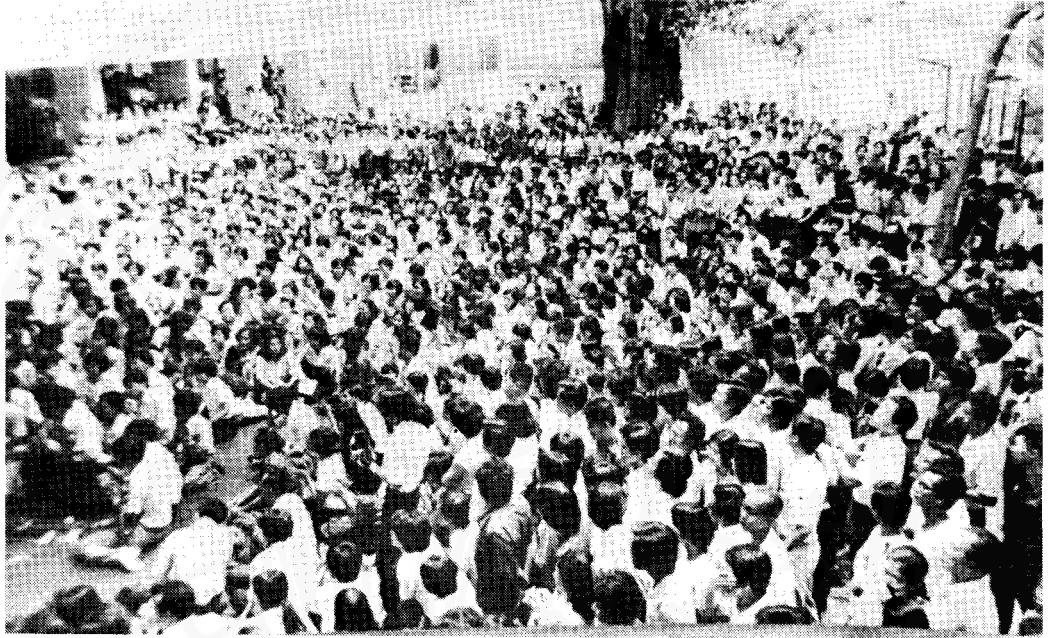

ประชาธิปไตย : ระหว่างรูปแบบกับเนื้อหา^๑

เสน่ห์ จามริก

ก่อน อื่นขอแสดงความยินดีต่อการจัดประชุมระหว่างประเทศครั้งนี้ ที่ได้เปิดเวทีแก่เพื่อนๆชาวเอเชียอาคเนย์ได้มาหารือถกเถียงประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคน นั่นคือประเด็นว่าด้วยประชาธิปไตย หวังอย่างยิ่งว่าจะมีรายการเช่นนี้อีกหลายๆครั้ง และจะดียิ่งขึ้นถ้าหากสามารถทำให้เป็นการเสวนาอย่างเป็นทางการเป็นกระบวนต่อเนื่องขึ้นมา แน่نونว่าพวกเราแต่ละคนล้วนมีเรื่องและกรณีเฉพาะของตนเองมานำเสนอ กระนั้น

ก็ตามแม้จะมีความแตกต่างมากมายทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมที่หลากหลายอันเป็นลักษณะเด่นของภูมิภาคนี้ ทว่าก็ยังมียิ่งสิ่งที่ยิ่งร่วมกันอีกมากอยู่ด้วย ที่พวกเราควรตระหนักกันนั้นคือจุดร่วมที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญยิ่งกับปัญหาต่างๆขณะนี้ ในขณะที่โลกก้าวไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งเป็นการเร่งด่วนและสมควรอย่างยิ่ง ที่เราทุกคนซึ่งมีสำนึกถึงความถูกต้องจะรวมสติปัญญาเข้าด้วยกันโดยไม่ชักช้า เพื่อจะหาบทเรียนจากประสบการณ์ของเราอย่างระมัดระวัง

^๑ปาฐกถาในการประชุมนานาชาติภายใต้โครงการ Core University Program ระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับมหาวิทยาลัยเกียวโตในเรื่อง “Democratic Experiences in Southeast Asian Countries” ๗-๘ ธันวาคม ๒๕๓๕ ที่ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต บทความนี้แปลโดยรัศมี สุขอารีย์ชัย

และเพื่อให้เราจะได้เป็นตัวของตัวเองและทำให้สังคม และประชาชนของเราเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ประชาธิปไตยคืออะไรกันแน่ ?

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและดีใจอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมและแลกเปลี่ยนความคิดบางอย่างกับทุกท่านในที่ประชุมแห่งนี้ ในส่วนของข้าพเจ้าเองนั้นก็เห็นด้วยอย่างเต็มเปี่ยมกับข้อเสนอที่มีมานานแล้วของศาสตราจารย์ ดับเบิลยู เอฟ. เวอร์ไฮม์ (W.F. Wertheim) ในสิ่งที่ท่านเรียกว่า “หลักการแห่งการปลดปล่อย” ซึ่งกล่าวว่า ความก้าวหน้าของมนุษย์นั้นไม่ใช่จะวัดกันได้ด้วยเงื่อนไขของการปลดปล่อยจากพลังของธรรมชาติเท่านั้น หากยังจะต้องวัดจากการปลดปล่อยจากการครอบงำโดยอภิสิทธิ์ชนบางคนหรือบางกลุ่มด้วย ดังนั้นแนวคิดที่ว่าด้วยความก้าวหน้าจึงต้องควบคู่ไปกับแนวความคิดว่าด้วยประชาธิปไตย แต่เรื่องที่ว่าเส้นทางวิวัฒนาการของเรานี้จะสอดคล้องกับความก้าวหน้าหรือไม่นั้น ยังเป็นคำถามเปิดที่จะต้องตรวจสอบโดยประจักษ์วิสัยอยู่ คำตอบที่แท้จริงอาจกลับกลายเป็นว่า เรากำลังย่ำเท้าอยู่กับที่หรืออาจถึงกับถอยหลังเข้าคลองก็ได้^๒ จึงเห็นได้ว่าเราทั้งหมดล้วนมีจุดอ่อนที่จะทำให้พวกเรากันเองก้าวถอยหลัง ทั้ง ๆ ที่มีความสำเร็จทางวัตถุและมีความทันสมัยทั้งหลายทั้งปวงที่เราสนใจจะมีใจอยู่ก็ตาม

เพื่อให้เข้าประเด็นของประสบการณ์ประชาธิปไตยซึ่งเป็นหัวข้อหลักของการประชุมครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอเสนอข้อสังเกต ๒ ประการ ในประการแรก เราจำเป็นต้องแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ กับประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นกระบวนการและ

เครื่องมือในการต่อสู้ซึ่งอำนาจ กล่าวในฐานของอุดมการณ์ ประชาธิปไตยรับเอาหลักการทั่วไปและในขอบเขตที่กว้างว่าอำนาจของประชาชนเป็นพื้นฐานในการจัดสถาบัน ในการตรวจสอบและถ่วงดุลย์ และในการรับผิดชอบต่อประชาชนทุกคนต่างเห็นพ้องกับสูตรอันมีชื่อเสียงของลินคอล์นที่ว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” แต่ครั้งเมื่อถึงประเด็นประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นกระบวนการและเครื่องมือในการต่อสู้ทางอำนาจ ก็มักเกิดคำถามและความคลุมเครือขึ้น ในแง่ที่เป็นการปฏิบัติและการกระทำนี้เองที่เราจะต้องเข้าไปตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นจริงด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ และสิ่งนี้เองที่เป็นปมปัญหาในการประเมินความหมายใดๆ ของ “ประสบการณ์ประชาธิปไตย” ของเราที่จะมาตกเตียงกัน ณ ที่นี้ ในที่สุดแล้วประชาธิปไตย ไม่ใช่เป็นเพียงรูปแบบหรือสูตรสำเร็จของการปกครอง ที่โดยตัวของมันเองจะให้อำนาจทางการเมืองที่แท้จริงและที่มีประสิทธิภาพแก่ประชาชนได้

ประเทศไทยเป็นตัวอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ที่ดีในเรื่องทำนองนี้ของความสับสนทางปัญญา เพียงเมื่อ ๖ เดือนก่อนและไม่นานก่อนเหตุการณ์พฤษภาวิปโยค (๑๗-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๕) ได้มีเสียงเรียกร้องจากประชาชนต่อต้านเผด็จการทหาร และเรียกร้องให้มี “นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง” จากนั้นระบอบทหารก็ถูกโค่นล้ม เปิดทางให้แก่การเลือกตั้งทั่วไป และการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนที่มี “นายกฯ มาจากการเลือกตั้ง” แต่อีกครั้งหนึ่งที่เรื่องจบลงด้วยการที่ รัฐบาลจากการเลือกตั้งเองนั้นแหละหันไปใช้ตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐบาลทหาร ก่อนหน้านี้อันในการ

^๒W.F. Wertheim, *Evolution and Revolution: The Rising Waves of Emancipation* (London: Penguin Books, 1974), p. 47

พิจารณาฐานะทางกฎหมายของบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องในการใช้มาตรการปราบปรามและปฏิบัติการที่ต่อต้านประชาชนคนธรรมดา ผลปรากฏว่าผู้ต้องหากระทำผิดทั้งหมดรอดพ้นจากการถูกพิจารณาโทษ และเป็นที่ยืนยันว่ากระบวนการอันชอบธรรมทางกฎหมาย ต้องถูกลิดรอนไป

ยิ่งกว่านั้นนโยบายทางเศรษฐกิจทั้งหมดภายใต้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งนี้เองยังคงอยู่ในมือของขุนนางนักวิชาการและนายทุนการเงินที่มีอำนาจไม่กี่คนซึ่งได้รับเชิญให้เข้าร่วมในคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้โดยการอ้างเหตุผลว่าเรื่องเศรษฐกิจและการเงินเป็นเรื่องเทคนิคและซับซ้อนเกินกว่าจะปล่อยให้อยู่ในมือของนักการเมืองได้ มีแต่บรรดาผู้ชำนาญการที่ดูเหมือนเป็นกลางเท่านั้นที่เหมาะสมแก่งานเหล่านี้ ทว่าอนิจจาการณ์เป็นที่รู้เห็นกันอยู่ว่าบรรดาผู้ทรงอำนาจไม่กี่คนเหล่านี้ ได้เคยเป็นผู้ที่มีบทบาทแข่งขันและชี้ขาดในการวางรูปแบบนโยบายและแผนการพัฒนาของประเทศ ตลอดจนการนำไปปฏิบัติด้วย ทั้งหมดนี้เป็นเหตุก่อความยากจนและความต่ำต้อยให้กับคน

ส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะในชนบทและในภาคเกษตรกรรม ประเด็นของการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อประชาธิปไตยด้วย ดังจะได้เห็นต่อไป

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่เป็นการยากเลย ที่จะเห็นว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และในทำนองเดียวกันนายภคที่มาจากการเลือกตั้ง แทบจะไม่ได้สร้างความแตกต่างอย่างแท้จริงขึ้นมาเลย การกล่าวเช่นนี้มีได้หมายจะจับผิดระบบและกระบวนการทางรัฐสภาหรือการเลือกตั้งแต่อย่างใดเลย เพียงแต่เราต้องมองให้ชัดเจนว่าอะไรเป็นเพียงแค่วิธีแบบที่ผิดแผกจากสาระสำคัญของประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะมีความหมายอะไรถ้ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องไม่รับใช้ในฐานที่เป็นหูเป็นตาและเป็นความปรารถนาตลอดจนเป็นศักยภาพของประชาชนทั่วไป กล่าวโดยจำเพาะเจาะจงประเด็นอยู่ตรงที่ว่า การปลดปล่อยคนจำนวนมากจากการครอบงำของอภิสิทธิ์ชนจำนวนน้อยจะสามารถบรรลุผลได้เมื่อไรและอย่างไรภายใต้สิ่งที่

เรียกว่าระบบการปกครองโดยผู้แทน

ประชาธิปไตยขัดกับการพัฒนาจริงหรือ ?

บรรดาคำถามพื้นฐานเหล่านั้นนำไปสู่ข้อสังเกตต่อไป ซึ่งเกี่ยวพันกับประชาชนคนสามัญทั้งสิ้น นั่นคือผู้ถูกปกครองที่ตรงข้ามกับผู้ปกครอง การจะเข้าใจประชาธิปไตยไม่อาจสมบูรณ์ได้ ถ้าไม่ให้ความสนใจอย่างเพียงพอกับอีกด้านหนึ่งของเรื่องทั้งหมด นั่นคือการที่มนุษย์เรียกร้องการปลดปล่อย ข้อเท็จจริงก็คือการเติบโตและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพซึ่งก็คือประชาธิปไตย ล้วนมีรากเหง้าของมันอยู่ในธรรมชาติมนุษย์ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นครุฑหรือไม่ใช่ครุฑก็ตาม ความใฝ่ฝันในเสรีภาพของมนุษย์แท้ที่จริงแล้วเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการชีวิตสังคมและการเมือง ทั้งอำนาจและเสรีภาพประกอบกันเข้าเป็นสองด้านที่ตรงข้ามกันของเหรียญเดียวกัน นั่นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมชีวิตทางสังคมและการเมืองจึงเต็มไปด้วยความขัดแย้ง และมันดำเนินไปประหนึ่งว่าเป็นการเสวนากันภายในตัวมันเองเรื่อยมา

ในบริบทสมัยใหม่และร่วมสมัยนี้ ความขัดแย้งดังกล่าวกำลังปรากฏออกมาเป็นด้านตรงข้ามที่เข้ากันไม่ได้ระหว่างประชาธิปไตยกับการพัฒนา ขอให้เราพิจารณาการโต้เถียงเรื่องหนึ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ คนที่จุดประเด็นเรื่องนี้ไม่ใช่ใครอื่น นอกจากอดีตนายกรัฐมนตรีสีกวนยูแห่งสิงคโปร์ ในการแสดงสุนทรพจน์ในการประชุมประจำปีที่จัดโดยสภาธุรกิจแห่งฟิลิปปินส์ (Philippine Business Council) ในกรุง มะนิลาเมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๔ ดังนี้:

“การรอกงามของประชาธิปไตยนำไปสู่ภาวะไร้ระเบียบและไร้วินัยซึ่งเป็นอันตรายต่อการพัฒนา” ต่อคำกล่าวเช่นนี้ประธานาธิบดีฟิเดล รามอสของฟิลิปปินส์ก็ได้ตอบกลับอย่างน่าฟังยิ่ง แม้ว่าเขาจะมีภูมิหลังและอาชีพที่เป็นทหารมายาวนานก็ตาม

“หากปราศจากประชาธิปไตย เราจะไม่สามารถได้รับชัยชนะในการพัฒนาได้อย่างแท้จริง.... ทว่าพวกเราบางคนก็ใจร้อนอยากเห็นการแก้ปัญหาทุกอย่างอย่างรวดเร็ว ก็เลยโยนชัยชนะอันยากลำบากทางการเมืองที่ได้มาทิ้งไปเสีย เพื่อแลกกับความสะดว่ง่ายดายในการตัดสินใจ”^๔

นี่เป็นการแลกเปลี่ยนทัศนะที่น่าสนใจยิ่ง แต่ก็มีเงื่อนไขด้วยเหมือนกัน ด้านหนึ่งเห็นเพียงว่าประชาธิปไตยและการพัฒนาเป็นพลังที่ขัดแย้งต่อกัน ส่วนอีกด้านมองไปที่สัมพันธภาพอันใกล้ชิดและสร้างสรรค์ระหว่างทั้งสองสิ่ง ในที่สุดแล้วมันเป็นเรื่องของคุณค่ามนุษย์ มโนทัศน์และทางเลือก และสิ่งเหล่านี้ยังขึ้นกับหนทางของสิ่งที่เราเรียกว่า “ประสบการณ์ประชาธิปไตย” ว่าเรารับรู้มันอย่างไร และนำมันไปปฏิบัติอย่างไรในแง่ของนโยบายและการกระทำ ประเด็นในที่นี้ก็คือว่าทางเลือกอะไรก็ตามที่คนเลือก ไม่ว่าจะในฐานะของรัฐบุรุษหรือนักวิชาการ จะต้องมีความเข้าใจที่แจ่มชัดพอสมควรในธรรมชาติของสิ่งที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงทั้งประชาธิปไตยและการพัฒนา

ในประเด็นเดียวกันยังมีอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าแปลกใจในการวิเคราะห์ นี่เป็นแนวคิดของดร. ดักลาส ลุมมิส (Douglas Lummis) แห่งวิทยาลัย Tsuda ในโตเกียว ในการประชุมเวทีชาวบ้านว่าด้วยประชาธิปไตยและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจัดขึ้นในกรุงเทพฯ ในเวลาเดียวกับที่มีการประชุมนี้

^๓The Nation, 21 November, 1992.

^๔The Nation, 21 November, 1992.

ดร.ลุมมิสกล่าวว่า ประชาธิปไตยและการพัฒนา
ไม่อาจเสริมซึ่งกันและกันได้ ทั้งนี้เพราะ

“ในนามของการพัฒนาเศรษฐกิจ
วัฒนธรรมถูกทำลาย ชีวิตความเป็นอยู่ของ
ประชาชนถูกกระทบกระเทือน และครอบครัวถูก
ขับไล่ออกจากถิ่นฐานบ้านช่องของเขา ทั้งนี้โดย
อ้างว่า ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ประชาชน
ควรจะสามารทดัดสินใจได้ว่า ควรจะตัดไม้ในป่า
หรือควรจะสร้างเขื่อนหรือไม่ รัฐบาลจะไม่รับฟัง
เสียงของประชาชนผู้ต่อต้านการพัฒนา...”

(และ) สำหรับคนส่วนใหญ่ในโลกที่สาม
สภาพชีวิตของพวกเขาไม่ได้รับการปรับปรุงใน
ขณะที่อัตราส่วนคนยากจนกลับเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ
สภาพแวดล้อมธรรมชาติกำลังถูกทำลายลงไป
เรื่อยๆ ต่อหน้าต่อตาเราในนามของการพัฒนา”^๕

ถ้าพิจารณาจากแง่มุมที่มีผลทางทำลาย
เช่นนี้ เราอาจเห็นด้วยเต็มที่กับศาสตราจารย์
ลุมมิสว่าการพัฒนานั้นแท้จริงแล้วเป็นปฏิปักษ์
กับประชาธิปไตย แต่คงจะเป็นการยากที่ใครจะ
เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะของท่านที่ว่าถ้าเราต้องการ
การพัฒนา ก็จำเป็นที่จะต้องล้มเรื่องประชาธิปไตย
ไปเสีย นั่นเท่ากับเป็นการช่วยเสริมลัทธิอำนาจ
นิยมโดยปริยาย ซึ่งเป็นที่แพร่หลายอยู่แล้วในหมู่
ชนชั้นนำและผู้นำการเมืองในเอเชียอาคเนย์ แต่
พิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งศาสตราจารย์ลุมมิสก็
ค่อนข้างถูกต้อง ที่ช่วยเตือนเราว่า ถ้าต้องการ
ประชาธิปไตย ก็จำเป็นที่จะต้องคิดให้รอบคอบใน
เรื่องการพัฒนา ในฐานะที่เป็นพลเมือง ผู้รักสันติ
และรักเสรีภาพ เรื่องนี้เป็นภาระหน้าที่เบื้องต้น
เราทั้งหลาย ที่จะต้องผลักดันการพัฒนาให้เป็น
พลังที่สร้างสรรค์ และจรรโลงสิ่งที่ถูกต้อง ถึง

ตอนนี้เราก็ควรจะลงไปพิจารณาสภาพของการ
พัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างใกล้ชิด เพื่อจะดู
ว่ามันสนับสนุนหรือต่อต้านเสรีภาพและความ
ก้าวหน้าของมนุษย์

การพัฒนาในภาวะจอบ้างทางวัฒนธรรม

คำว่า“การพัฒนา”นับวันจะทวีความหมาย
ในทางเลวร้ายขึ้นเรื่อย ๆ จากการศึกษาความเจ็บปวด
และความทุกข์ยากได้แผ่กระจายไปทั่วโลก กองทุน
ระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาทางเกษตรกรรม
เพิ่งจะเผยแพร่รายงานและสถิติใหม่ล่าสุด ที่ชี้บ่ง
ว่าสภาวะความยากจนทวีขึ้นอย่างรวดเร็วใน
ประเทศที่กำลังพัฒนา ๑๑๕ ประเทศที่เป็น
กรณีศึกษา และประธานกองทุนฯยังเปิดเผยว่า
ประสบการณ์ของทุกประเทศยืนยันถึงความ
ล้มเหลวของทฤษฎีการพัฒนาส่วนใหญ่ในอดีต^๖
ดังนั้นเมื่อมองโดยรวมแล้ว การใช้ศัพท์ว่า “การ
พัฒนา” ในปัจจุบันนี้จึงดูเหมือนจะขาดไร้ซึ่ง
ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” และ
ความก้าวหน้าของมนุษย์ ภารกิจเฉพาะหน้าของ
เราคือการตรวจสอบว่าทฤษฎีการพัฒนาดังกล่าว
นั้นโดยแท้จริงแล้ว เกี่ยวข้องกับอะไรกันแน่

การตรวจสอบดังกล่าวจำเป็นต้องมีทัศน
ทางประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องบ้างเล็กน้อย
ประการแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับชะตากรรมและ
ความยากลำบากของเอเชียอาคเนย์เอง ประการ
ต่อมาเกี่ยวกับความเป็นจริงของการสร้างคว
ามทันสมัยและการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และ
ที่จะดำเนินต่อไป ที่ประสบกันอยู่ทั้งภูมิภาค
จากประเด็นทั้งสองนี้เราจะเข้าใจได้ว่าทำไม
“การพัฒนา” จึงยากที่จะไปกันได้ดีกับ
ประชาธิปไตยที่มัก “นำไปสู่ความไร้ระเบียบและ

^๕ The Nation, 28 November, 1992.

^๖ The Nation, 24 November, 1992.

ความไว้วินัย ซึ่งเป็นอันตรายต่อการพัฒนา” ดังที่ได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้แล้ว ที่สำคัญไปกว่านี้คือเราอาจนำ“ประสบการณ์ประชาธิปไตย” ของเรามาประเมินได้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะแนวความคิดของประชาธิปไตยที่แท้จริง ที่อยู่ในบริบทของสังคมเกษตรกรรมและประเพณีของเอเชียอาคเนย์ได้ ประเด็นที่เราควรตระหนักในที่นี้คือ ประเพณีไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งกีดขวางความก้าวหน้าเสมอไป ในตัวของประเพณีเองนั้นเป็นแหล่งและเป็นองค์ประกอบรวมทั้งการเรียนรู้อันของค้ำความรู้อันที่เกิดขึ้นในตัวมันเอง สิ่งเหล่านั้นสามารถยกระดับขึ้นมาได้อย่างดีด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ถ้าหากประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

แต่ทว่าความทันสมัยได้เข้ามาถึงเอเชียอาคเนย์เช่นเดียวกับส่วนอื่นๆของโลกที่สามในลักษณะการของความเป็นปฏิปักษ์อย่างยิ่ง เริ่มต้นด้วยลัทธิอาณานิคมในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เรื่องนี้มีกล่าวไว้ในตำราทุกเล่ม ไม่จำเป็นต้องมาพูดรายละเอียดกันอีกในที่นี้ นอกจากจะขอตอกย้ำบางประเด็นที่จะมีผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาและต่อประเด็นประชาธิปไตยด้วย ไม่ว่าจะบรรดาประเทศเอเชียอาคเนย์มีความหลากหลายกันอย่างมากก็ตาม ก็จะมีพบแง่มุมอันสำคัญในระดับภูมิภาคและระดับโลกที่ร่วมกันประเทศไทยหรือที่เรียกก่อนนี้ว่าสยาม อาจสามารถรักษาเอกราชที่เป็นทางการไว้ได้ แต่ในปริมณฑลทางเศรษฐกิจก็มีความละม้ายคล้ายคลึงกันกับเศรษฐกิจของประเทศอื่นๆในเอเชียอาคเนย์โดยทั่วไปนั่นเอง กล่าวอย่างเฉพาะเจาะจง มีการขยายตัวและเติบโตอย่างมหาศาลในการผลิตสินค้าปฐมภูมิเพื่อการส่งออก . พร้อม ๆ กับการเพิ่มขึ้นอย่างทัดเทียมกันของการนำเข้าทุนและสินค้า

บริโภค ที่นำไปสู่การเสื่อมสลายของหัตถกรรมพื้นบ้านและหัตถอุตสาหกรรมท้องถิ่นในแต่ละประเทศ กล่าวอย่างสั้น ๆ ทั่วทั้งเอเชียอาคเนย์ถูกบังคับให้เปิดออกเป็นแหล่งของตลาดระบายสินค้าและแหล่งสนองวัตถุดิบอันอุดมสมบูรณ์แก่โลกอุตสาหกรรม^{๗)} เศรษฐกิจอันหลากหลายของเอเชียอาคเนย์จึงถูกผนวกเข้าอยู่ในระบบเศรษฐกิจตลาดโลก

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ พร้อมกับขบวนการชาตินิยมอันไพศาลและการได้รับเอกราชทางการเมือง ทำให้เกิดความหวังกันมากกว่าอุดมการณ์ปกครองตนเองของประชาชาติที่เพิ่งค้นพบใหม่นี้ จะสามารถเป็นพลังต่อต้านที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพยิ่ง ต่อการเบียดบังใดๆในอธิปไตยของชาติ อันจะเป็นการนำไปสู่พัฒนาการทางประชาธิปไตย ทว่าความหวังนั้นไม่อาจเป็นจริงขึ้นมาได้ ดังเห็นกันว่าอุดมการณ์นั้นก็ตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากภายนอกเหมือนที่เป็นมา คราวนี้ภายใต้เสื้อคลุมตัวใหม่ที่เรียกว่าระเบียบเศรษฐกิจใหม่ระหว่างประเทศ และคราวนี้กลับยังมีผลกระทบต่อโอกาสของการมีประชาธิปไตยที่แท้จริงและมาจากชาวบ้านที่จะเติบโตด้วยตัวมันเอง ในข้อนี้ประเทศไทยก็ไม่ได้มีฐานะอะไรที่ดีไปกว่าคนอื่นเหมือนกัน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ประเทศไทยยิ่งถูกทำให้อยู่ในฐานะของประเทศด้านหน้า ในการต่อสู้ร่วมกับประเทศอื่นๆ ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ในกระบวนการนี้ความไม่ฝืนในประชาธิปไตยของประเทศกำลังพัฒนาก็กลับต้องถูกลิดรอนไป และบรรดาประเทศประชาธิปไตยตะวันตกที่นำโดยสหรัฐอเมริกา ก็สมยอมอย่างสุดจิตสุดใจกับบรรดาเผด็จการทั้ง

^{๗)}Ian Brown, *The Elite and the Economy in Siam, 1890-1920* (Singapore: Oxford University Press, 1988), pp.2-3.

หมดยุคนี้ในนามของโลกเสรี!

ช่วงต่อไปขอให้เราพิจารณาถึงธรรมชาติที่แท้จริงของการพัฒนาแบบตะวันตกที่นำมาใช้ในประเศโลกที่สาม โดยข้อเท็จจริงแล้วระเบียบเศรษฐกิจใหม่ระหว่างประเทศนั้นเป็นเพียงการต่อเนื่องของลัทธิอาณานิคมทางเศรษฐกิจสมัยก่อนสงครามโลกนั่นเอง ทั้งสองระบบมาจากแหล่งวัฒนธรรมอันเดียวกัน จะเห็นได้โดยการสืบทอดกลับไปประวัติศาสตร์อันยาวนานของอารยธรรมตะวันตกมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ อันเป็นยุคแห่งลัทธิเหตุผลนิยม(The Age of Rationalism) และยุครู้แจ้ง (The Enlightenment) ลัทธิเหตุผลนิยมนำไปสู่ลัทธิความเชื่อในความสามารถของมนุษย์เหนือธรรมชาติ จากนั้นความก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาหลังการ “ปฏิวัติอุตสาหกรรม” สร้างความมั่นใจอันใหม่ในความเจริญทางวัตถุอย่างไม่มีที่สิ้นสุดขึ้น และความเติบโตทางวัตถุนั้นเป็นที่เชื่อว่าในตัวมันเองจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าในทุกด้านของมนุษยชาติทั้งหมด ไม่ว่าจะในด้านสังคมและวัฒนธรรมเช่นเดียวกับทางด้านจริยธรรมทั้งหมดนี้จะได้มาโดยการอาศัยเพียงสิ่งเดียวคือวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และแน่นอนต้องผ่านทางอุตสาหกรรม

ทั้งหมดนี้คือหนทางที่ลัทธิพาณิชยกรรมในยุคกลางของยุโรปได้แปรเปลี่ยนมาเป็นทุนอุตสาหกรรมในยุคสมัยใหม่ สปิริดของชนชั้นกลางในการประกอบการเกิดขึ้นมาอย่างพอเหมาะพอเจาะกับการเผยแพร่ลัทธิสังคมของดาร์วิน ที่รู้จักกันดีในทฤษฎีวิวัฒนาการของ “การอยู่รอดของผู้ที่แข็งแรงที่สุด” นี่เองคือการที่สิ่งทีเรียกว่าตลาดเสรีและการแข่งขันทางเศรษฐกิจนำไปสู่

การปฏิบัติ และที่สำคัญมากคือนำไปสู่การสร้างทฤษฎีและตำราเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัยทั้งหลาย จากนั้นลัทธิปัจเจกนิยมที่ปราศจากการควบคุมและ “อุดมการณ์ทุนนิยมแบบสุดโต่ง” ตามที่สันตะปาปาจอห์น ปอลที่ ๒ เรียก^๔ และรวมทั้งการแข่งขันอย่างเชือดเฉือนและช่วงชิงก็กลายมาเป็นระเบียบของโลกปัจจุบันไป กระบวนการดังกล่าวในทางประวัติศาสตร์ก็คือการที่อุตสาหกรรมเกิดขึ้นมา และก็ยังคงทำตัวเป็นตัวจักรอันเดียวของการสร้างการเจริญเติบโตและการพัฒนาภายใต้กรอบของตรรกะและพัฒนาการทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าว สิ่งอื่น ๆ ทั้งหลายล้วนต้องขึ้นต่ออุตสาหกรรมทั้งสิ้น เหลือที่เห็นชัดที่สุดก็คือเกษตรกรรมและที่ไปด้วยกันคือชุมชนในชนบททั้งหลาย ทั้งหมดนี้อธิบายได้ว่า ทำไมการปฏิวัติอุตสาหกรรมและผลที่ตามมาของกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรมที่เริ่มต้นในตะวันตก จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะนำไปสู่การแตกสลายอย่างไม่ปราณีปราศรัยของบรรดาชุมชนในชนบทและชาวบ้าน^๕

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ไม่ยากเลยที่จะเห็นว่า พร้อมกับการจากไปของลัทธิอาณานิคมก่อนสงครามโลก ในขณะนี้แบบจำลองและกระบวนการที่เหมือนกันกำลังถูกนำมาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมในโลกที่สามอีกครั้งในนามของระเบียบเศรษฐกิจใหม่ระหว่างประเทศ ปฏิบัติการของกระบวนการนี้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ ทว่ามันเป็นสิ่งซ่อนเร้นอยู่ในตัวตรรกะของลัทธิอุตสาหกรรมเองเลยทีเดียว ประการแรกได้แก่การยึดติดกับความคิดของการเจริญเติบโตอย่างไม่สิ้นสุดและเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์(globalization of economy) กล่าวอย่างสั้น ๆ ก็คืออีกรูปแบบหนึ่งของลัทธิ

^๔ Encyclical Letter addressed by The Supreme Pontiff John Paul II on the Hundredth Anniversary of *Reverum Novarum*, p. 82.

^๕ Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time* (Boston: Beacon Press, 1957), pp. 33-42

จักรวรรดินิยมนั่นเอง ประการที่สองความมั่งคั่งในทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติของโลกที่สามสอดคล้องพอดีกับความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของอุตสาหกรรม ที่อยากได้แรงงานและทรัพยากรราคาถูก ในวิธีคิดดังกล่าวทั้งมนุษย์และธรรมชาติไม่ใช่อะไรอื่นมากไปกว่าการเป็นสินค้าที่นำไปซื้อขายได้เหมือนกับสินค้าอื่นๆ นี่คือการที่คนถูกตีค่าลงให้เท่ากับแรงงาน และธรรมชาติเท่ากับวัตถุดิบ^{๑๐} และทั้งคนกับธรรมชาติต้องถูกทำให้รับใช้การแสวงหากำไรสูงสุดของอุตสาหกรรมแน่นอนการแสวงหากำไรสูงสุดถูกทำให้เป็นสิ่งที่เข้าใจกันเอาเอง ว่าเป็นความจำเป็นทางเศรษฐกิจและชอบธรรม เพื่อจะทำให้อุตสาหกรรมมีทรัพยากรเพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตต่อไปและอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การก่อตัวของลัทธิอำนาจนิยม

ในที่สุดและเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในประเด็นเรื่องประชาธิปไตยก็คือหนทางที่ประเทศโลกที่สามมีปฏิกริยาอย่างไรต่อ การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ในประเด็นนี้จากการเกิดขึ้นของสิ่งที่จอห์น เคดส์ลีย์เรียกว่า “ขุนนางหัวทันสมัย” (modernizing aristocracy)^{๑๑} จำเป็นที่เราจะต้องกล่าวถึงลักษณะของชนชั้นนำระดับชาติเสียบ้าง ในอดีตดังได้กล่าวแล้ว ประชาชาติที่เป็นอาณานิคมและกึ่งอาณานิคมรวมถึงประชาชาติทั้งหลายได้ ถูกยึดครองและขูดรีดให้เป็นแหล่งของวัตถุดิบและตลาดสำหรับสินค้าอุตสาหกรรม ในกระบวนการดังกล่าว คุณค่าและระบบความรู้แบบประเพณี

ดั้งเดิมทั้งหลายถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นวัฒนธรรมอาณานิคมที่ไม่มีอะไรมากไป กว่า การพึ่งพาและเลียนแบบ^{๑๒} พร้อมๆ กับการจากไปของลัทธิอาณานิคม ก็มีต้นแบบอันใหม่ของวัฒนธรรมอาณานิคมเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นนำของชาติ ซึ่งมองไปที่ทุนต่างชาติและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างชาติดูว่าเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงและความเป็นสมัยใหม่ จากนั้นโรคระบาดสมัยใหม่แบบนี้ก็ทำตัวเป็นวัฒนธรรมครอบงำของชนชั้นปกครองใหม่ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย และเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นเศรษฐกิจพึ่งพาเสียทั้งสิ้น อีกครั้งที่ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยในตรรกอันเดียวกันของการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและการพัฒนาตั้งต้นที่เกิดขึ้นเมื่อ ๓ ศตวรรษก่อน หากแต่ว่าคราวนี้ในบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองใหม่ ข้อแตกต่างมีเพียงว่า แทนที่จะเป็นการปกครองโดยอาณานิคมทางตรงหรือทางอ้อม ทุนอุตสาหกรรมบัดนี้ได้แปรรูปตัวมันเองมาเป็นบรรษัทข้ามชาติ โดยมีชนชั้นนำแห่งชาติของโลกที่สามเป็นจุดของการสานต่อในบริบทของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรมแบบพึ่งพา โดยพื้นฐานแล้วโครงสร้างแห่งสัมพันธภาพแบบเป็นเจ้าใหญ่ (hegemonic) และเอารัดเอาเปรียบยังคงดำรงอยู่ เพียงแต่ว่ามีการแต่งหน้าเสียใหม่ให้มีเอกลักษณ์ของชาติและมีความใฝ่ฝันและผลประโยชน์ของชาติอย่างชอบธรรมเกิดขึ้นมา ดังนั้นถึงบรรดาชนชั้นนำแห่งชาติเหล่านี้จะอ้างความเป็นชาติมากเท่าไรก็ตาม ทว่าความใฝ่ฝันและ

^{๑๐} Ibid., p. 42.

^{๑๑} John Kautsky, *The Political Consequences of Modernization* (New York: John Wiley and Sons, Inc., 1972), pp. 66-72.

^{๑๒} Susantha Goonatilake, *Aborted Discovery: Science and Creativity in the Third World* (London: Zed Books Ltd., 1984), pp. 91-114.

เป้าหมายของพวกเขาล้วนผูกติดและอิงไปทางวัฒนธรรมของเจ้านายตะวันตกอย่างมาก^{๑๓}

จากการเดินตามรอยของตะวันตกในการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและพัฒนา ผลที่ตามมาคือสังคมถูกแบ่งออกอย่างแหลมคมในการเผชิญหน้าที่เป็นปฏิปักษ์ระหว่างสองภาค เช่น อุตสาหกรรม/เกษตรกรรม เมือง/ชนบท ทหาร/ไม่เป็นทหาร และ ฯลฯ ผลโดยรวมทั้งหมดนั้น คือการทำให้สังคมแบ่งภาคออกจากกันระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างคนมีกับคนไม่มี คนมีอำนาจกับคนไร้อำนาจ การครอบงำกับการยอมจำนน ผลก็คือคนส่วนใหญ่ถูกกดให้ต่ำต้อย ไม่ใช่แต่ในทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังในทางสังคมและการเมืองด้วย วิธีการแก้ปัญหาความยุติธรรมของพวกนี้โอคาสลิกในทางปฏิบัติก็จะต้องยอมให้ภาคอุตสาหกรรม ในฐานะที่เป็นตัวจักรอันเดียวของความจำเป็นได้เติบโตเสียก่อน แล้วจากนั้นผลพวงของการพัฒนางี้จะค่อยไหลที่ลหะหายด้วยตัวของมันเองไปยังประชาชนทั้งหมด แม้พวกเขาทั้งหมดตระหนักเป็นอย่างดีว่า ความคาดหวังนี้ไม่เคยเป็นความจริงมาก่อนเลย และก็จะไม่มีวันเป็นจริงได้ในอนาคตข้างหน้า อย่างไรก็ตาม สมมติฐานที่ว่า มีเพียงภาคเดียวของสังคมที่เป็นตัวจักรเดียวของความจำเป็นย่อมมีความหมายในทางปฏิบัติอยู่ในตัวเอง ว่าคนส่วนใหญ่จะต้องถูกลิดรอนศักยภาพในผลิตภาพของพวกเขา และที่สำคัญยิ่งกว่าอะไร ก็คือการสูญเสียสิทธิในการพัฒนาของพวกเขาอีกด้วย ทำให้ความไม่ฝืนทั้งมวลของประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในกระบวนการต้องตกอยู่ในภาวะล่อแหลมและเป็นอันตรายยิ่ง

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จากการวิเคราะห์

ข้างต้นนี้ เราจะพอสามารถเข้าใจกันได้ว่าเราได้ผ่าน “ประสบการณ์ประชาธิปไตย” ของพวกเราอย่างไร เรามักได้ยินประเทศประชาธิปไตยที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกแสดงความห่วงใยต่อสิทธิมนุษยชน และ พัฒนาการประชาธิปไตยในโลกที่สามเช่นของพวกเรา แต่เราต้องตั้งข้อสงสัยอย่างจริงจังเสียทีว่านั่นหมายถึงอะไรกันแน่ มันเป็นเพียงรูปแบบภายนอก แต่แท้จริงแล้วเนื้อแท้ของมันคือลัทธิอำนาจนิยมหรือเปล่า ประเทศไทยเป็นตัวอย่างที่ดีในที่นี้ ถ้าหากท่านดูที่องค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบันและนโยบายของรัฐบาล โดยไม่ต้องพูดถึงกระบวนการทางนิติบัญญัติที่นับไม่ถ้วนสำหรับการปฏิบัติด้วยแล้ว ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนเลยว่า นี่เป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยแต่ในรูปแบบ แต่เป็นลัทธิอำนาจนิยมในทางเนื้อหาและจิตใจ และทั้งหมดนี้เกิดขึ้นท่ามกลางกระบวนการรัฐสภาและการเลือกตั้ง ประชาธิปไตยแบบไหนกันที่คนเราจะคาดหวัง ในเมื่อมันถูกทำให้เป็นเพียงเครื่องมือสำหรับให้คนส่วนน้อยครอบงำคนส่วนใหญ่?

อีกเรื่องที่คนเริ่มตั้งคำถามกันมากขึ้นเรื่อยอย่างจริงจังก็คือบทบาทของรัฐ ในเมื่อเดียวนี้การปกครองของชาติและนโยบายเศรษฐกิจถูกลดลงไปเป็นเพียงการบริหารธุรกิจโดยที่คนที่อยู่ใน “ภาคที่เป็นทางการ” เท่านั้นจึงจะมีส่วนร่วมในบรรยากาศเช่นนี้ มักได้ยินบ่อยถึงวลีอันลึกลับของ “ตลาดเสรี” ทำราวกับว่าพวกเราทั้งหมดมีชีวิตอยู่ภายใต้พระเจ้าทางโลกองค์ใหม่กระนั้น! เป็นความจริงที่การก่อตั้งเศรษฐกิจตลาด(เสรี) เป็นเป้าหมายสูงสุดของบรรดาการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายนับแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา ไปตระวังด้วยว่า กลไกการตลาดในตัวมันเองนั้น

^{๑๓} A. Rahman, "The Interaction between Science, Technology and Society: Historical and Comparative Perspective," *International Social Science Journal*, Vol. 33, No. 3 (1981), pp.508-518

ไม่มีอะไรผิด ว่าไปแล้วเป็นเรื่องค่อนข้างธรรมดาที่เดี๋ยวที่จะต้องเกิด เมื่อสังคมต่าง ๆ และโลกทั่วไปเข้ามาปฏิสัมพันธ์กัน สิ่งที่เกิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจตลาดก็คือความเชื่อที่มีขอบเขตและเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตา ในความคิดว่าตลาดควบคุมตัวมันเองได้^{๑๔} โดยเฉพาะในหมู่คนจำนวนน้อยที่เป็นผู้ควบคุมกลไกตลาดในมือเขาอย่างไม่ลืมหูลืมตา นี่เป็นสิ่งที่สันตะปาปาจอห์น ปอลที่ ๒ กล่าวถึง “อุดมการณ์ทุนนิยมแบบสุดโต่ง” ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้กลไกตลาดเป็นเพียงสิ่งสำคัญเพียงอย่างเดียวในชีวิตทางสังคม และซึ่ง “มอบความไว้วางใจอย่างตาบอดในการแก้ปัญหาให้กับพัฒนาการโดยเสรีของพลังตลาด”^{๑๕}

ทั้งหมดนี้คือการที่เศรษฐกิจและการเมืองร่วมมือกันในการทำให้ประชาธิปไตยปัจจุบันนี้มีสภาพอย่างที่เราเห็นกันอยู่ นั่นคือการที่คนส่วนใหญ่ถูกกีดกันออกไปจากกระบวนการในการตัดสินใจและออกไปจากกระบวนการทางการเมืองโดยทั่วไป หมายความว่าแนวคิด (concept) ของเสรีภาพของพลเมืองและเสรีภาพทางการเมืองรวมทั้งสิทธิในการออกเสียง ซึ่งตะวันตกโฆษณาและป่าวร้องอย่างมากมานั้น เป็นเพียงสิ่งหลอกลวงในบริบทของสังคมเกษตรเอเชียอาคเนย์เท่านั้นเอง เสรีภาพของพลเมืองและการเมืองนั้นก็ง่ายที่จะถูกบิดเบือนให้มาเป็นเครื่องมือที่จะเหยียบย่ำบนสิทธิทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและทางวัฒนธรรมของประชาชนผู้ยากไร้ไม่อาจช่วยตัวเองได้ ยิ่งเมื่อการทำให้อุตสาหกรรมได้ก้าวมาถึงขั้นที่การส่งออกและการแข่งขันระดับโลกกลายเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการดำเนินนโยบายของรัฐไปแล้ว ความจำเป็นทางเศรษฐกิจของการแทรกแซงในสิทธิพื้นฐาน

ของประชาชนในชีวิตและการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของพวกเขาจึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะถูกทำลายเร็วขึ้นและอย่างรุนแรงขึ้นด้วย ความจริงแล้วในขณะนี้ความรุนแรงไม่ใช่เรื่องผิดปกติอะไรในชีวิตประจำวันของคนจนทั้งในเมืองและในชนบทที่แย่งชิงกันนั้นคือมีความลักลั่นขัดแย้งกันอย่างมากมากระหว่างตัวบทกฎหมายในการรับใช้จุดหมายทางอุตสาหกรรมด้านหนึ่ง กับความเป็นจริงทางสังคมอีกด้านหนึ่ง ซึ่งมักจะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง นั่นเป็นดัชนีที่ชัดเจนของลัทธิอำนาจนิยมเบื้องหน้าความใฝ่ฝันในประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน กรณีป่าไม้ที่ยืดเยื้อเป็นตัวอย่างอันหนึ่ง ในเรื่องนี้ไม่มีใครกล่าวถึงปัญหาได้ดีไปกว่าองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรัสว่า

“ในป่าสงวนซึ่งทางราชการได้ขีดเส้นไว้ว่าเป็นป่าสงวนหรือป่าจำแนก แต่ที่เราขีดเส้นไว้ ประชาชนก็มีอยู่ในนั้นแล้ว เราจะเอากฎหมายป่าสงวนไปบังคับคนที่อยู่ในป่าที่ยังไม่ได้สงวน แล้วเพิ่งไปสงวนทีหลังโดยขีดเส้นบนเศษกระดาษก็ดูชอบกลอยู่ แต่มีปัญหาเกิดขึ้น ที่เมื่อขีดเส้นแล้ว ประชาชนที่อยู่ในนั้นก็กลายเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายไป ถ้าดูในทางกฎหมายเขาก็ฝ่าฝืน เพราะว่าดราม่าเป็นกฎหมายโดยชอบธรรม แต่ว่าถ้าตามธรรมชาติ ใครเป็นผู้ทำผิดกฎหมาย ก็ผู้ที่ขีดเส้นนั่นเอง เพราะว่าบุคคลที่อยู่ในป่านั้นเขาอยู่ก่อน เขามีสิทธิในทางเป็นมนุษย์ หมายความว่าทางราชการบุกรุกบุคคล ไม่ใช่บุคคลบุกรุกกฎหมาย

^{๑๔} Karl Polanyi, op. cit., p.40.

^{๑๕} Pope John Paul II, op. cit., pp. 39 and 82.

บ้านเมือง^{๑๖}

เราสามารถจะขยายกระแสพระบรมราโชวาทนี้ไปยังกรณีสภาพแวดล้อมและธรรมชาติอื่นๆ อีกเช่นที่ดินและน้ำ ซึ่งประกอบกันเข้าเป็นพื้นฐานในชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นทั้งหลาย โดยพื้นฐานคือปัญหาว่าด้วยสิทธิทางธรรมชาติซึ่งในทางประวัติศาสตร์มีกำเนิดในอารยธรรมตะวันตกเอง แม้ปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ก็ยังรับรองสิทธิพื้นฐานดังกล่าวเหล่านั้น แต่สิทธิเหล่านั้นก็ยังคงถูกละเลยและทอดทิ้งโดยอ้างการทำใหทันสมัยและการพัฒนามาข้างหน้า

แต่ไปข้างหน้า

มาถึงตอนนี้คงเป็นที่กระจ่างแจ้งแก่พวกเราทุกคนแล้วว่า กระบวนการและทิศทางของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างที่ทำกันอยู่ ไม่อาจให้ดำเนินต่อไปได้ ไม่ว่าในแง่ของแหล่งทรัพยากรมนุษย์หรือธรรมชาติและสภาพแวดล้อม สิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในวัฒนธรรมอุตสาหกรรมคืออุดมการณ์และกลไกของความเป็นเจ้าและของการกดขี่ที่มุ่งแต่จะไปสู่จุดหมายเดียวเท่านั้นคือความจำริญเดิบโตที่เป็นเส้นตรงและที่ไม่มีสิ้นสุด ทั้งหมดนี้ทุนนิยมอุตสาหกรรมก็ไม่แตกต่างอะไรมากนักกับลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังล่มสลายในความเชื่ออย่างสัมบูรณ์และรุนแรงในความจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ของประวัติศาสตร์ แม้ทั้งสองลัทธิจะมีความแตกต่างกันและขัดแย้งกันในด้านอุดมการณ์แต่ทั้งสองก็ร่วมกันโดยพื้นฐานในลัทธิอุตสาหกรรม รวมทั้งเป้าหมายทางการเมืองของการเป็น

เจ้าโลก กล่าวโดยย่อทั้งสองลัทธิเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพมนุษยชนและประชาธิปไตย แต่ทว่าทั้งสองลัทธิต่างประกาศตัวเองเป็นผู้สนับสนุนเสรีภาพมนุษยชนและประชาธิปไตย ทั้งในรูปแบบของรัฐบาลโดยผ่านผู้แทนหรือระบบประชาธิปไตยรวมศูนย์ ทั้งสองฝ่ายจบลงด้วยผลด้านลบ ดังที่สันตะปาปาจอห์น ปอลเดือนเราอย่างสั้นๆ ถึงความเป็นจริงของการชุดรีดและการกีดกันคนส่วนใหญ่ในโลกที่สาม เช่นเดียวกับความเป็นจริงของการแปลกแยกในประเทศที่ก้าวหน้ากว่า^{๑๗}

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองหาทางออก ให้แก่ตัวแบบการพัฒนาที่เอาความจำริญเป็นหัวใจอย่างที่เป็นอย่างนี้ กล่าวในด้านของเสรีภาพมนุษยชนและประชาธิปไตยจำเป็นต้องก้าวให้พ้นวิธีการแบบเสรีนิยมหรือเสมอภาคนิยมแบบที่ใช้อ้างกันอยู่ในการจัดการ ปัญหาของสัมพันธ์ภาพมนุษย์และสังคม ในสภาพที่เป็นอยู่เราไม่อาจยึดติดกับสิทธิมนุษยชนชุดใดชุดหนึ่งดังที่มีการเสนอกันโดยฝ่ายตะวันตกหรือตะวันออก ทั้งเสรีภาพพลเมืองและการเมืองในด้านหนึ่ง กับสิทธิทางเศรษฐกิจทางสังคมและทางวัฒนธรรม ในอีกด้านหนึ่ง จะต้องผสมกันโดยมีทัศนคติให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในการพัฒนาและนี่ก็เช่นกันจะต้องไปให้ไกลกว่าการพูดเพียงว่าเป็นสิทธิของปัจเจกชนในการ “ได้รับผลพวงของความก้าวหน้าและการประยุกต์ทางวิทยาศาสตร์”^{๑๘} กล่าวโดยเนื้อหามันหมายถึงสิทธิในการพึ่งตนเองและการพัฒนาตนเอง กล่าวโดยเฉพาะเจาะจงสิทธิดังกล่าวนี้ต่อต้านการครอบงำของอุตสาหกรรม และให้ความสนใจโดยพื้นฐาน

^{๑๖} กระแสพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงาน “วันรพี” ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพุธที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๖, หน้า ๑๕๕.

^{๑๗} Pope John Paul II, Op. Cit.

^{๑๘} International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights, article ๑๕ (b).

ต่อปัญหาของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและพลวัตของชุมชนดั้งเดิมและในชนบททั้งหลาย ที่ได้ผ่านผลกระทบด้านลบของการเปลี่ยนแปลงและแปรเปลี่ยนทางสังคม นี้ไม่ใช่การปกป้องรักษาประเพณีนิยมเพื่อให้มันอยู่รอดเท่านั้น แต่ก็ไม่มีความประสงค์เหมือนกันที่จะปล่อยให้แนวโน้มของวัฒนธรรมอุตสาหกรรมดำเนินต่อไปอย่างไม่อาจหยุดยั้งได้ในการกดขี่ผู้คนอื่นๆ และทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติลงไป แนวทางปฏิบัติที่เป็นจริงและแจ่มชัดที่สุดคือการปล่อยให้แหล่งพลังภายในท้องถิ่นของการพัฒนาและสร้างสรรค์ได้ฟื้นคืนมาเป็นฐานสำหรับให้ประชาธิปไตยและการพัฒนาในระดับรากเหง้า ได้ผสมกันสร้างความเจริญแก่มนุษย์อย่างแท้จริง

จากสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ชีวิตมนุษย์และสังคมทั้งหมดตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่เป็นแบบเดียวกันหมด แม้ว่าหลังสงครามโลกจะมีรูปแบบอันหลากหลายของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและทางเศรษฐกิจมากขึ้นก็ตาม ภาวะจงจำทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในภาคชนบท หากยังมีผลกระทบอันมากมายในวิถีชีวิตของชุมชนเมืองด้วย ลัทธิบริโภคนิยมที่ตามมาก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของลัทธิอำนาจนิยม ซึ่งยิ่งทวีความเลวร้ายมากยิ่งขึ้นเมื่อเรากำลังเข้าสู่ยุคข่าวสารกันทั้งนั้น นั่นคือหนทางที่ลัทธิอุตสาหกรรมดำเนินไปในวงจรอุบาทว์ของมัน กล่าวคือจากการจำเริญเติบโตอย่างไม่สิ้นสุดนำไปสู่ลัทธิบริโภคนิยม และจากนั้นกระบวนการทั้งหมดก็นำไปสู่การชุดรีดแหล่งธรรมชาติและสภาพแวดล้อมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นที่ชัดเจนว่าทั้งหมดนี้ต้องการการถ่วงดุลย์ที่เข้มแข็งจากพลังประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากระดับพื้นฐานนี้แหละคือสิ่งที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนผูกพันอย่างใกล้ชิดกับประชาธิปไตย แต่ไม่ใช่ในความหมายแบบเก่าๆ ของตะวันตก ทว่าเป็นความ

สอดคล้องในขั้นจากรฐานที่เดียวต่อรากเหง้าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังที่พวกเราคงตระหนักเป็นอย่างดีแล้วว่า สังคมเอเชียอาคเนย์นี้มีศักยภาพอันมหาศาลในการสร้างสรรค์ในแง่นี้ ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับเราที่จะตัดสินใจเลือกของเราเองว่าจะไปในเส้นทางของการพึ่งพาและยอมจำนน หรือไปในหนทางของการพึ่งตนเองและเสรีภาพ.

วาทสาร

การศึกษาแห่งชาติ

เผยแพร่ความรู้ ข้อคิดเห็น ว่าวทางการศึกษา
ผลการวิจัย และวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

1 ปี 6 ฉบับ อัตราค่าสมาชิก 45 บาทต่อ
ปี อนาคต ปณ.ดุษฎี ในนาม
นางนวลจันทร์ อ่ำเยี่ยม
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ถนนสุขโยทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 241-5152